

Economisch - Statistische Berichten

47e JAARGANG - 21 NOVEMBER 1962 - No. 2364

Uitgebreide magazijn- en voorraadadministratie

onder andere:

- ★ Controlelijsten
- ★ Voorraad mutatiestataten per artikel met cumulering van aantallen, bedragen, prijsverschillen, etc.
- ★ Inventarislijsten, alle soorten tellingen
- ★ Lijst van niet gemuteerde artikelen onder vermelding per artikel van datum laatste mutatie (inkoopbeleid)
- ★ Signalering van minimum- en maximumvoorraden
- ★ Bestellijst van die artikelen die volgens de inventarislijst beneden de minimumvoorraad komen
- ★ Lijst van nog te ontvangen facturen, omdat veelal de ontvangstbon al voor de juiste aantallen voorraad onder artikel standaard prijsberekening al mee verwerkt dient te worden.
- ★ Inkoopboek
- ★ Interne cumulatieve huurberekening naar kostensoort en kostenplaats van b.v. machines, gereedschap, etc.
- ★ Gecumuleerde verdeelstaten van kostensoort en kostenplaats zichtbaar naar aantallen en bedragen
- ★ Beleidsgegevenslijst bestemd voor de directie met direct afleesbare investeringen, voorraden en/of andere kosten met sub totaal per artikelgroepen, totaal per kostenplaats alsmede totaal-generaal van alle kostenplaatsen.
- ★ Vele andere mogelijkheden

SNELLE AFLEVERING waardoor deze gegevens ook inderdaad BELEIDSgegevens zijn.

N.V. Instituut voor Electronische Administratie

Glashaven 10A, Tel. (010) 12 57 51 - 12 78 43
POSTBUS 1288 - ROTTERDAM

*Blijf bij
lees E.-S.B.!*

Bij het Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding is plaats voor een

MIDDELBAAR MEDEWERKER

bij het onderzoek van de verschillende economische aspecten die zich voordoen bij de voorbereiding en beoordeling van cultuurtechnische projecten, in het algemeen bij plattelandsontwikkeling.

Het is noodzakelijk dat de kandidaat de capaciteiten heeft om van het meer eenvoudige werk te komen tot vrij zelfstandig onderzoek, i.c. tot het niveau van een middelbaar econoom of planoloog. De voorkeur wordt gegeven aan hen die bekend zijn met het beschikbare statistische materiaal.

Tegemoetkoming in de verhuiskosten is mogelijk. Sollicitaties te richten aan het Instituut, postbus 35 te Wageningen.

R. MEES & ZONEN

Bankiers en assurantiemakelaars
ROTTERDAM

Adviezen
en bemiddeling
inzake
levensverzekeringen
en pensioencontracten

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010) 3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: Drs. A. de Wit, Sleedoornlaan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam, Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 347, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,— overige landen f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 6 93 00, toestel 1 of 3.

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H.W. Lambers; J. Tinbergen. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Tot beter begrip

In zijn artikel „Niet begrepen?”¹⁾ stelt Dr. Hessel dat de regering en een deel van de pers klaarblijkelijk de kern van het S.-E.R.-advies over het systeem van de loonvorming niet hebben weten te ontdekken. Wij menen, tot een beter begrip van die kern, enkele opmerkingen te moeten maken. In de eerste plaats is het stuk van de S.-E.R. een *advies* aan de regering. Het is een belangrijk advies, zowel door zijn inhoud als door de wijze waarop het tenslotte tot stand is gekomen. Maar het blijft een advies, en behoeft daarom door de regering niet, en zeker niet integraal, te worden opgevolgd.

Wij zien de kern van het advies hierin dat in eerste instantie een grotere verantwoordelijkheid voor de loonontwikkeling in handen van het georganiseerde bedrijfsleven dient te worden gelegd. Een belangrijke taak wordt aan de centrale organisaties van werknemers en werkgevers toegekend en er wordt een grote invloed, in eerste instantie aan de privaatrechtelijke organisatie van deze centrales, namelijk de Stichting van den Arbeid, gegeven. Maar dit alles neemt niet weg, dat de loonpolitiek een zo essentieel deel van de gehele economische en sociale politiek is, dat de centrale regering hier een laatste woord moet hebben. Een belangrijk deel van de S.-E.R. is dan ook opgekomen voor de *eigen* verantwoordelijkheid van de regering. Deze was, naar de mening van die leden, aanvankelijk niet duidelijk en principieel genoeg naar voren gekomen.

Het komt ons voor, zulks in tegenstelling tot Dr. Hessel, dat de regering dit zeer goed begrepen heeft. Alleen heeft zij blijkbaar de bevoegdheden, die de S.-E.R. haar wil laten, ondoelmatig geoordeeld om haar centrale verantwoordelijkheid te kunnen dragen. Wij kunnen daar wel begrip voor opbrengen. Volgens het advies van de S.-E.R. zou de regering, wanneer zij, ondanks tot het bedrijfsleven gerichte waarschuwingen, een loonontwikkeling waarneemt, die naar haar mening een gevaar vormt voor de verwezenlijking van de fundamentele doelstellingen van het algemene economische beleid, bevoegd zijn een „loonpauze” af te kondigen. Deze „pauze” zou, onder bepaalde voorwaarden, later eventueel in een loonstop over kunnen gaan.

¹⁾ In „E.-S.B.” van 14 november jl.

De regering zou op deze wijze alleen zeer grof geschut in stelling kunnen brengen, dat bovendien niet selectief gericht kan worden. Een enkel groot contract, dat gevaarlijke clausules bevat, zou op die manier de normale voortgang van tientallen ongevaarlijke contracten kunnen blokkeren. Wij hebben er begrip voor dat de regering meer genuanceerder middelen tot haar beschikking wil hebben om haar eigen verantwoordelijkheid doelmatig te kunnen dragen. De toepassing daarvan behoeft geenszins tot een gedetailleerde kritiek op alle bepalingen van alle contracten te leiden. Het is met name al een essentieel verschil of het College van Rijksbemiddelaars een contract moet goedkeuren dan wel of dit College zich niet tegen een contract verzet.

Gezien de duidelijk uitgesproken wens van het grootste deel van het georganiseerde bedrijfsleven om zelf de verantwoordelijkheid te dragen, zou het politiek onverstandig van de regering zijn om langs een achterdeur te trachten de oude, thans nog geldende, situatie te willen handhaven. Dat de regering zich bevoegdheden voorbehoudt, die zij nodig meent te hebben om haar eigen verantwoordelijkheid in het algemeen belang te kunnen dragen, wil nog geenszins zeggen, dat zij deze bevoegdheden zoveel mogelijk en tegen de wil van belanghebbenden zal toepassen.

De vrijheid van het bedrijfsleven zijn eigen zaken te regelen is een groot goed. Die vrijheid vindt evenwel haar grens indien op duidelijke wijze het algemeen belang in gevaar komt. In dat geval heeft de regering een eigen verantwoordelijkheid. Deze verantwoordelijkheid eist meer genuanceerder middelen dan een loonpauze. Maar deze middelen dienen alleen toegepast te worden als het georganiseerde bedrijfsleven kennelijk haar eigen verantwoordelijkheid *als deel van het geheel*, niet dragen kan. Kan het bedrijfsleven deze verantwoordelijkheid wel aan, dan dient de regering zich van ingrijpen te onthouden. Men moet het hebben van bevoegdheden goed onderscheiden van het gebruik daarvan. Als bijdrage tot beter begrip van de kern van het S.-E.R.-advies leek het mij juist deze opmerkingen te maken.

Amsterdam.

W. J. VAN DE WOESTIJNE.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Tot beter begrip, door Prof. Dr. W. J. van de Woestijne	1123	Premiespaarregelingen voor werknemers, door Drs. C. P. d'Haans.....	1132
Landbouwvraagstukken rond de Britse toetreding tot de E.E.G., door Drs. J. Th. Adolfsé	1124	Boekbespreking:	
Toch financiering van aanvullende pensioenen in omslag!, door Ir. J. C. Kaars Sijpesteijn	1126	Jhr. Drs. G. van Benthem van den Bergh: De associatie van Afrikaanse Staten met de Europese Economische Gemeenschap, bespr. door Drs. A. Th. Alkema.....	1134
Wat bedoelt het bedrijfsleven met investeringsgaranties?, door Mr. E. Bloembergen	1128	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman.....	1135
		Recente publikaties	1136

Landbouwwraagstukken

rond de Britse toetreding tot de E.E.G.

De jongste conferentie van Ministers van de E.E.G. en Groot-Brittannië — de tweede na de hervatting van de onderhandelingen over de Britse toetreding — heeft niet veel positiefs opgeleverd. De bereidheid, die vóór het zomer-reces aan beide zijden tot het doen van concessies bestond, schijnt voorlopig verdwenen te zijn. Men kan gissen naar de oorzaken hiervan. Zeker is in ieder geval wel dat de partijen gedurende de onderhandelingspauze de gelegenheid hebben gekregen nieuwe stellingen in te nemen.

Voor Groot-Brittannië hebben een aantal gebeurtenissen in de afgelopen maanden een belangrijke rol gespeeld. Allereerst is er de te Londen in september jl. gehouden conferentie van Commonwealth-Ministers. Tegen alle verwachtingen in is de Britse regering uit deze conferentie politiek sterker tevoorschijn gekomen. Behoudens tussentijdse consultaties, is zij thans gemachtigd toe te treden zonder voordien een nieuwe conferentie bijeen te roepen.

Een tweede winstpunt voor de Britse regering is het besluit van het congres van de conservatieve partij, om de Europese politiek van de regering te steunen. Dit is temeer van belang, omdat de conservatieve partij ook wordt geacht de boerenbelangen te behartigen.

Tenslotte kan worden geconstateerd, dat — hoewel de Labour-oppositie nog steeds zeer kritisch staat tegenover de Europese richting van de regeringspolitiek — er duidelijke tekenen zijn die erop wijzen, dat Labour, met de verkiezingen in het verschiet, begint in te zien, dat een negatieve politiek ten opzichte van de toetreding, haar meer kwaad dan goed zal doen.

Voor een beoordeling van de houding der Engelsen gedurende deze nieuwe onderhandelingsfase zijn bovenstaande politieke factoren van eminente betekenis. Zij geven niet alleen een verklaring voor de straffere houding van de Engelsen met betrekking tot de gehele Commonwealth-problematiek, doch ook voor het feit, dat zij thans, meer dan gedurende de eerste onderhandelingsfase, opkomen voor de belangen van de eigen industriële en vooral agrarische kringen. Dit verklaart niet hoe het komt, dat bij het begin van de tweede onderhandelingsperiode de Engelse landbouw eensklaps de „hard core” is geworden. Deze economische sector immers levert, althans gemeten naar het aandeel van de agrarische bevolking in de totale beroepsbevolking, nl. 4,5 pCt., geen substantiële bijdrage tot de vorming van het nationaal inkomen.

De vraagstukken met betrekking tot de Engelse landbouw zullen wij hieronder puntsgewijs behandelen.

1. De „deficiency payments”. Dit houdt een toeslag-systeem in, welke voor een aantal belangrijke landbouwprodukten gegeven wordt, teneinde het verschil tussen de garantieprijs voor de boeren en de gemiddelde (wereld)marktprijs te overbruggen. De Engelsen wensen dit garantiesysteem gedurende de overgangperiode te handhaven. De E.E.G.-Ministers aanvaardden dit niet, doch zijn

wel bereid mede te gaan, ofwel met een systeem van tijdelijke producentensubsidies (ter voorkoming van een ernstige inkomensdaling), dan wel met tijdelijke consumenten-subsidies (ter voorkoming van een prijzenhousse).

De vasthoudendheid van de Engelsen op bovenstaand punt is weinig economisch, doch sterk politiek bepaald. De achtergrond hiervan is, dat de huidige regering zich reeds lang geleden heeft verbonden de garanties, zoals die zijn neergelegd in de Landbouwwet van 1957, niet te wijzigen vóór oktober 1964. Blijkens een op 25 juni van dit jaar door de Commissie Boscary-Monservin van het Europees Parlement uitgebracht interim-rapport, zal de invloed van het gemeenschappelijk landbouwbeleid in de E.E.G. op het algemene niveau van de Engelse garanties voornamelijk bepaald worden door de gemeenschappelijke prijspolitiek en de onderlinge prijsverhouding van de produkten. Dit is een problematiek die zowel geldt voor Groot-Brittannië als voor de lid-staten. Zij is derhalve slechts vatbaar voor onderhandelingen binnen het kader van de gemeenschap.

Berekeningen hebben, blijkens het rapport, voorts aangetoond dat een overgang van het systeem van „deficiency payments” naar het E.E.G.-stelsel van heffingen en richtprijzen de kosten van levensonderhoud in Groot-Brittannië slechts in beperkte mate zal doen stijgen.

2. Groot-Brittannië heeft voor een aantal produkten (varkensvlees, eieren en een 20-tal tuinbouwprodukten) een *overgangperiode* gevraagd van 7½ jaar, vanaf het moment van toetreding. Ook hiertegen hebben de zes Ministers zich gekant. Het gevaar is immers groot, dat de gehele overgangperiode voor de landbouw, die vanaf 1 augustus 1962 op 7½ jaar is gefixeerd, door aansluiting van diverse landen met evenzovele uitzonderingsposities zodanig wordt uitgerekt, dat het gehele landbouwbeleid wel eens zou kunnen mislukken. Bovendien hebben de Britten nog niet kunnen aantonen, dat de Engelse landbouwbedrijven in de bovengenoemde sectoren in een slechtere positie verkeren dan de continentale bedrijven. Dit zou een argument voor een uitzonderingspositie kunnen zijn. Zolang dat evenwel niet blijkt, komt ons het besluit om de Engelsen op dit punt niet tegemoet te treden alleszins redelijk vóór.

3. Ten aanzien van de hoogte van de *richtprijzen* hebben de Engelsen voorgesteld, dat deze voor de eerste jaren worden vastgesteld op het niveau van de consumentenprijzen. De E.E.G. verlangt daarentegen een fixering op het niveau van de laagste richtprijzen in de gemeenschap. Voor granen zou dit bijv. betekenen een richtprijs van ca. £ 32 per ton in plaats van ca. £ 20 per ton. Niet voor alle produkten betekent een fixatie op de laagste, in de gemeenschap geldende, richtprijs echter een prijsstijging.

Het valt op dat de tegenargumenten van Engeland wederom sterk politiek en psychologisch bepaald zijn: verlies aan vertrouwen bij de landbouworganisaties, noodzakelijke parlementsdébatten enz. In Engelse pro-E.E.G.-kringen ziet men evenwel de positieve kanten van het voorstel van de Zes, zoals bijv. „The Economist” (3 november jl.): „in terms of the purely material interests of the British

farmer, one can see the possibilities in the Six's proposals. The Common Market's economists claim, probably correctly, that under their scheme the British farmer would do as well as at present".

4. Ter afronding van de behandeling van de vraagstukken rond de „hard core” in de Britse onderhandelingen, zijn daar tenslotte een aantal Engelse desiderata met betrekking tot de tuinbouw. Onzes inziens gaat het echter hier om vraagstukken (kwaliteitsnormen, tarifaire afbraak, liberalisatie enz.) die niet in verhouding staan tot de wereldwijde vraagstukken die samenhangen met de Britse toetreding. Dit zou men met enige reserve misschien kunnen beweren van de gehele bovengeschetste problematiek, omdat immers een evaluatie ervan geen ernstige repercussies voor de toekomstige positie van de Engelse landbouw doet vermoeden. Het oud-vaderlandse gezegde van de hemd en de rok geeft misschien een antwoord op de vraag waarom de Engelse onderhandelaars hieraan toch een zo groot belang hechten.

Een bespreking van de landbouwvraagstukken rond Engeland's toetreding kan moeilijk los staan van het probleem van de Commonwealth-landbouw, meer in het bijzonder van het vraagstuk van de vergelijkbare afzetten („comparable outlets”), die de Engelsen voor een aantal blanke gemenebest-landen in de E.E.G. willen veilig stellen.

De geringe betekenis van de eigen landbouw in Groot-Brittannië voor de nationale economie vindt haar oorsprong in de grote landbouwcrisis van de jaren zeventig, toen het land besloot zijn eigen landbouwproductie grotendeels op te geven ten gunste van een aantal dominions. Men kan stellen, dat met de afzetgaranties en voorkeursrechten die ca. 1870 aan een aantal grote landbouwproducenten in de wereld werden gegeven, de kiem werd gelegd voor de „Commonwealth of Nations”, die in 1932 werd opgericht.

Uit het „Report on Overseas Trade (1961)” blijkt, dat thans de totale waarde van de voedselimporten (1960) in Engeland rond £ 1,06 mrd. bedraagt. Hiervan wordt 44 pCt. uit de Commonwealth betrokken. Hoewel dit percentage afneemt, is het duidelijk, dat het vraagstuk van de vergelijkbare afzetten van meer substantiële omvang is, dan dat samenhangende met de eigen landbouw. De exporten voorzien grotendeels de Engelse markt met voedingsstoffen. Het verlies van deze markt zou voor de economieën van een aantal Commonwealth-landen rampzalig zijn. Daarbij komt nog, dat een aantal E.E.G.-producenten bij een volledige afsluiting van de vergrote Euromarkt voor deze exporten, indirect daarvan de weerslag zullen ondervinden. Immers, de Commonwealth-productie zal een uitweg zoeken op de markten van derde-landen die eveneens markten van een aantal E.E.G.-producenten zijn.

Of de E.E.G. bereid is een oplossing te zoeken voor het bovengeschetste vraagstuk is vrijwel identiek met de vraag of zij bereid is een wereldwijde verantwoordelijkheid te gaan dragen voor de gezonde ontwikkeling van de wereldlandbouwmarkten.

Het is thans reeds duidelijk, dat bepaalde afzetgaranties niet voor alle landbouwproducten uit de gematigde zone kunnen worden gegeven. Met name niet voor produkten, waarvoor de Gemeenschap thans reeds bijna zelfvoorzienend is, bijv. zachte tarwe en zuivelprodukten (exclusief

elk aandeel

'Vereenigd

Bezit van

1894'

vormt in

feite een

deskundig

samengestelde

aandelen-

portefeuille

Dit is mogelijk, omdat 'Vereenigd Bezit' een beleggingsmaatschappij is, die de gezamenlijke inbreng van haar aandeelhouders belegt in ca. 200 zorgvuldig geselecteerde fondsen. Zodoende wordt een belang verkregen bij tal van bedrijfstakken in binnen- en buitenland. Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verschaft U een aantrekkelijk rendement met beperking van risico.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

**N.V. VEREENIGD
BEZIT VAN 1894**

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico.

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

(I. M.)

boter). Anders ligt het met produkten waarvoor thans nog geen zelfvoorzieningsgraad van 100 pCt. is bereikt, bijv. harde tarwe, voedergranen, boter en rundvlees.

Het landbouwbeleid in de E.E.G. zal er bij voortduring op gericht moeten zijn dat een overschotpositie, zoals deze nu in de Verenigde Staten bestaat, wordt vermeden. Een dergelijke situatie wordt in de E.E.G. in de hand gewerkt door een politiek van hoge prijzen, die produktiestimulerend zal werken. Vandaar dat de Europese Commissie zich met hand en tand verzet tegen de druk, die met name van Duitse landbouwzijde wordt uitgeoefend om het Europese prijspeil straks te brengen op het hoge Duitse niveau.

Het komt ons voor, dat bepaalde importtoezeggingen aan de blanke Commonwealth-landen de Europese Commissie, in het licht van de te voeren prijspolitiek, misschien niet onwelkom zou zijn, omdat daarmee een tegendruk wordt verkregen tegen de tendentie, die erop neerkomt de Europese prijzen hoger vast te stellen dan economisch wenselijk is.

Tijdens de onderhandelingen¹⁾ zijn aan de Britten reeds toezeggingen gedaan om te komen tot mondiale landbouwregelingen. Hoe deze regelingen eruit zullen zien valt moeilijk te voorspellen. Voor een behoorlijk arrangement lijkt het ons wenselijk dat op korte termijn wordt begonnen met een produktgewijze analyse, welke de ruimte kan

¹⁾ Staatssecretaris Dr. Van Houten deelde onlangs op een persconferentie mede dat de E.E.G.-landen bij hun onderhandelingen met Groot-Brittannië de datum van 1 januari 1964 als streefdatum voor toetreding van dit land beschouwen.

aangeven waarbinnen o.m. bepaalde overeenkomsten tussen de E.E.G. en de blanke Commonwealth-landen kunnen worden gesloten. Bovendien is het nodig dat wordt nagegaan, welke invloed uitgegaan is van thans reeds bestaande overeenkomsten op de prijsontwikkeling, het handelsverkeer en de produktie van de betreffende goederen. Deze studie zal waardevolle inlichtingen kunnen verschaffen omtrent de wijze waarop een oplossing van het landbouwvraagstuk via wereldwijde regelingen kan worden gevonden.

Reeds vroeger schreven wij, dat Groot-Brittannië met het besluit om toe te treden tot de gemeenschappen het geloof in zijn eigen imperium verloren heeft en dat de Europese richting van zijn buitenlandse politiek definitief genoemd kan worden. Deze constatering leidt gemakkelijk tot de conclusie dat de Britse toetreding kan worden gerealiseerd zonder enige concessie van de zijde van de gemeenschap. Wij achten deze houding echter bijzonder gevaarlijk, omdat bij de desiderata die de Engelsen naar voren hebben gebracht de belangen van een aantal landen zijn gemoeid. Ervan uitgaande, dat op het gebied van de landbouw concessies zullen moeten worden gedaan en dat er sprake is van een noodzakelijke keuze, zijn wij van mening dat een toegeven aan zekere Commonwealth-belangen de voorkeur verdient boven concessies aan de Engelse boeren. Het laatste achten wij minder gewenst en noodzakelijk. Een tegemoetkoming aan de Gemenebestproducenten zal namelijk minder ongunstig uitwerken op het Europese landbouwbeleid. Gewezen wordt hier op het reeds gememoreerde prijseffect en het effect van de afzet op derde markten. Voorts zullen de importen uit derde landen een tegenwicht kunnen vormen tegen het streven naar autarkie en protectionisme, dat in bepaalde landbouwkringen in Europa bestaat.

's-Gravenhage.

Drs. J. Th. ADOLFSE.

Toch financiering van aanvullende pensioenen in omslag!

Voor een pensioenverzekering waarbij normaal een nominaal pensioen in guldens in uitzicht wordt gesteld, is de eis van het op constante waarde blijven van de munt de allesbeheersende factor. De vraag is of deze verzekering ook inderdaad aan het gestelde doel zal beantwoorden. Sinds de oorlog hebben wij echter ervaren, dat het prijspeil ondanks de grote welvaart waarin wij leefden met circa 3 à 4 pCt. per jaar is gestegen. De lonen zijn in diezelfde jaren, dank zij de welvaart, met gemiddeld 7 pCt. per jaar gestegen.

Het is te verwachten, vooral nu de Amerikaanse regering streeft naar een grotere economische samenwerking van alle Westerse landen, welke samenwerking zij door verlaging der douanetarieven en niet door verlaging van de waarde van de dollar wil stimuleren, dat de lonen in Europa nog verder zullen stijgen. Dit laatste als gevolg van de wet der communicerende vaten. Maar ook als de welvaart eens door een depressie zal worden afgewisseld moet men er mede rekenen, dat de regeringen niet zullen talmen door (inflatoire) maatregelen de gevolgen van zulk een depressie

voor de bevolking op te vangen, waarmede de permanente inflatie opnieuw wordt gevoed¹⁾. Onder deze omstandigheden zal men, of men het aangenaam vindt of niet, met een langzaam voortschrijdende waardevermindering van de munt en bovendien met een reële stijging der lonen moeten rekenen. Ook indien er geen inflatie zou zijn voorgekomen in de laatste tien jaren, zou door verhoging der welvaart de pensioenverzekering toch in moeilijkheden zijn geraakt.

Hoe werkt nu het oude stelsel, dat voor pensioenregelingen wordt toegepast? Gedurende 40 of 45 jaar wordt premie betaald. Velen zullen als gepensioneerden 20 jaar daarna nog een pensioen moeten ontvangen. De pensioenen voor deze langstlevenden worden daarbij mede door de premies der korter levenden betaald. Dit risico wordt reeds nu collectief opgevangen. Een man die in 1962 als 20-jarige zijn eerste premie betaalt zal mogelijk 45 + 20 jaar later, dat is in 2027, zijn laatste pensioen ontvangen. Over deze

¹⁾ Zie het artikel: „Een fiscaal testament van Minister Zijlstra” in het „Algemeen Handelsblad” van 24 oktober 1962.

termijn van 60 of 65 jaar zal dus de waarde van zijn pensioen niet mogen veranderen. Wie kan echter heden iets zeggen over een loon in guldens in het jaar 2020? Even weinig als de man, die in 1895 premie betaalde over een loon van f. 8 à f. 10 iets bevroeden kon over de hoogte van het pensioen, dat hij nu in 1962 nodig zou hebben om als 82-jarige te kunnen leven.

Men zou natuurlijk in plaats van een vaste premie een procentuele premie van het loon kunnen invoeren. Dit maakt de zaak iets beter, maar het „back-service“-probleem, dat onvermijdelijk bij het kapitaaldekkingstelsel aan de orde is, wordt hiermede zeker niet opgelost. Vooral wordt hiermede de ontwaarding van het pensioen na de pensioneringsdatum niet opgevangen, tenzij men ook voor deze groep opnieuw aanvullende stortingen doet voor wat (bij het oude stelsel) aan de wiskundige reserve tekort komt. Prof. Abram Mey berekende dat een hoogleraar die met 70 pCt. van zijn laatste salaris met pensioen gaat en 90 jaar zou worden, in plaats van 70 pCt. met nog slechts 27 pCt. van het vigerende salaris moet zien rond te komen²⁾.

Nu is in 1957 het „back-service“-tekort voor de toen verzekerden in de meeste pensioenfondsen voor een goed deel opgevangen door de A.O.W. die een gedeelte van het benodigde pensioen in omslag voor haar rekening nam. In 1962 is het sindsdien ontstane tekort wederom opgevangen door de A.O.W. met 15 pCt. te verhogen, maar dit kan zo niet doorgaan. Beleggingswinsten bieden ook geen uitzicht bij het opvangen van inflatie via beleggingen. Voorstanders van waarde vaste beleggingen, bijv. in aandelen, zullen na de koersdalingen van het laatste jaar ook gerede twijfel aan hun theorie hebben moeten krijgen. Hoewel men ook hier feitelijk in termijnen van 60 jaar moet denken.

Om behoorlijk gedifferentieerde pensioenen te kunnen blijven betalen zonder staatshulp, zal men ook hier in Nederland voor de pensioenverzekering der werkenden, hoog en laag, andere wegen moeten inslaan. Dit kan alleen door ook voor de aanvullende verzekeringen het omslagstelsel te aanvaarden, evenals dit in andere Westerse landen, o.a. Frankrijk, Duitsland en Zweden, reeds bestaat. Het feit dat heden de duur van het gemiddelde dienstverband steeds korter wordt, waardoor het risico van de hoogte en de waarde vastheid der pensioenen steeds meer naar de laatste werkgever wordt verschoven, dwingt ons een systeem te zoeken, waarbij ook de vroegere werkgevers in de kosten der pensioenen blijven ingeschakeld. Dit vraagstuk is alleen door een collectieve regeling op te lossen. Men be-

²⁾ Zie Maandschrift Economie van juni 1962.

hoeft daarbij in het geheel niet het stelsel der A.O.W., waarbij bij invoering de pensioenen meteen in volle hoogte aan de ouderen betaald werden, te volgen. Het is zeer wel mogelijk ook hierbij de pensioenrechten naar het aantal en de hoogte der betaalde premieën op te bouwen. Men behoeft geen eenheidsworst in uitzicht te stellen, daar men ook hier een pensioenrecht in verhouding tot het verdiende loon of de betaalde premie kan opbouwen.

Is omslag nu duurder? In geen geval! De kosten van het pensioen zijn naar beide systemen — kapitaalgedekt of omslag — macro-economisch gezien, even hoog, nl. gelijk aan de pensioenen die worden uitbetaald. Men dient echter ook in het oog te houden, dat omslag op zichzelf bij loonstijging bepaalde voordelen oplevert. Bij omslag immers worden de kosten der pensioenen in een bepaald jaar in guldens naar de muntwaarde van datzelfde jaar opgebracht. Bij het kapitaalgedekte pensioen heeft men bij onze „creeping inflation“ de premies met guldens van hogere koopwaarde betaald. De heer H. Korte Jr. drukt het als volgt uit: „men betaalt kwartjes en vangt dubbeltjes“. Het omslagstelsel kan dus ontegenzeggelijk economisch goedkoper en aanbevelenswaardiger zijn. Het veel gehoorde argument dat men bij vooruitbetaalde premies volgens het kapitaaldekkingstelsel rentewinst maakt, gaat niet op daar men deze rente in feite zelf betaalt.

Moeten wij nu in onze ondernemingen voortgaan met voor onze tijd niet meer passende financiële stelsels op „do it yourself“-basis en naast onze eigen ondernemingen in feite kleine levensverzekeringmaatschappijen gaan „runnen“? Ik geloof dat de leiders van onze ondernemingen genoeg realiteitsbesef zullen hebben om deze vraag met „neen“ te beantwoorden. Ons antwoord moet zijn dat, indien de bestaande levensverzekeringmaatschappijen ons niet collectief een verantwoord omslagstelsel voor waarde vaste pensioenverzekeringen kunnen bieden, de betrokkenen zelf collectief een oplossing voor dit probleem moeten zoeken of wel onderbrengen bij het G.A.K.³⁾

„Steek niet als vogel Struis Uw hoofd in het zand,
Gedurende 60 jaar blijft geen loonpeil in stand.
Neemt dus collectief Uw lot in eigen hand“⁴⁾.

Krommenie.

Ir. J. C. KAARS SIJPESTEIJN.

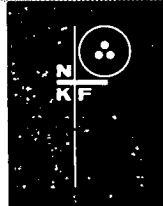
³⁾ Het artikel: „Incorporatie van omslag in de bestaande ondernemingspensioenfondsen“ in „E.-S.B.“ van 8 augustus 1962 zou hierbij eventueel als leidraad kunnen dienen.

⁴⁾ Het omslagstelsel is niet alleen een patentgeneesmiddel tegen pensioenontwaarding door inflatie. Ook indien het prijspeil constant blijft, zal door stijging van het reële loonpeil het oude stelsel in moeilijkheden kunnen komen.

(I. M.)

Kabels met papier- en met plasticisolatie voor hoogspanning, laagspanning en telecommunicatie. Kabelgarnituren, koperdraad en koperkabel, staaldraad en bandstaal

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEKEN • DELFT

Wat bedoelt het bedrijfsleven met investeringsgaranties?

Inleiding.

Wie de laatste jaren de discussies in de pers zowel als binnenskamers over het vraagstuk van de hulpverlening aan onderontwikkelde gebieden heeft gevolgd of meegemaakt, zal het duidelijk zijn geworden dat een goed inzicht in de behoefte van het bedrijfsleven bij de gesprekspartners van dit bedrijfsleven nogal eens ontbreekt. Daarbij moet worden toegegeven dat ook het bedrijfsleven zelf de nodige moeite heeft gehad om het eigen standpunt helder te formuleren, alsmede om de telkens weer oplevende begripsverwarring de kop in te drukken.

Het lijkt mij daarom goed om aan de hand van een concrete situatie, die gebaseerd is op diverse praktijkgevallen maar die zich in deze vorm nog niet heeft voorgedaan, doch zich wel zo zou kunnen voordoen, na te gaan welke verzekeringen resp. garanties gewenst zijn, ja zelfs vereist zullen zijn, om de algemeen wenselijk geachte particuliere investeringsstroom te bevorderen, teneinde het verschil in welvaart tussen de industrielanden en de ontwikkelingsgebieden te verkleinen. Deze investeringsstroom drukt geen activiteit van „het” bedrijfsleven uit, maar is de resultante van acties van individuele bedrijven, hier nu eens, ter vermijding van vaagheid, met name genoemd. In de gesprekken met „het” bedrijfsleven verliest de andere zijde dit belangrijke aspect wel eens uit het oog.

Het zal uit dit praktijkgeval hopelijk duidelijk worden dat bij een project geheel verschillende belangen betrokken zijn die verschillend gedekt moeten worden, óók in de tijd gezien. Mede ter verlevendiging van dit artikel heb ik met bestaande maatschappijnamen gewerkt zonder daarbij uiteraard tot uitdrukking te willen brengen dat in een dergelijk geval deze maatschappijen daadwerkelijk zouden optreden of dat zij beter zouden zijn dan andere. Zou het geval actueel worden, dan zou de gang van zaken echter volgens de beschrijving hieronder kunnen verlopen. De lezer wordt verzocht eventuele gevoelens van wrevel over „reclame” te onderdrukken door zich te concentreren op de algemene consequenties die uit de concreet beschreven situatie kunnen worden getrokken.

Een beperking van de casuspositie is gelegen in het industriële karakter. Er kunnen uiteraard vele andere situaties worden beschreven, waarin dezelfde en nog andere belangen in een geheel andere onderlinge verhouding bescherming behoeven. Misschien leidt deze beschouwing tot het uitlokken van dergelijke behoeftebeschrijvingen. Voor het verkrijgen van een beter evenwicht tussen praktijk en theorie zou dit bevorderlijk zijn.

Tenslotte heb ik, ter verhoging van het realisme van het „geval”, een kleine moralistische beschouwing toegevoegd, die het algemene probleem van hulpverlening aan onderontwikkelde gebieden en investeringen aldaar van een zekere aanleving van romantiek kan ontdoen.

Casuspositie.

Algemeen.

Het onderontwikkelde gebied heeft een overwegend agrarische structuur. Het is gelegen in West-Afrika langs een rivier. De haven aan de mond ervan wordt aangelopen

door de Holland-West Afrikalijn. Het gebied vertoont een (relatieve) stabiliteit. Er is een ontwikkelde inheemse bovenlaag, die open heeft gestaan voor westerse invloeden. De landbouw wordt gedeeltelijk door plantages en gedeeltelijk als bevolkingslandbouw bedreven. Er is een niet onaanzienlijke invoer van kunstmest, meest in de vorm van zgn. gemengde meststoffen¹⁾. Demografisch gezien is er een zekere trek naar de havenstad, waardoor aan de kust werkloosheid heerst. Er is, mede daardoor, een streven naar industrialisatie, terwijl uit internationale hulpfondsen gelden op voordelige voorwaarden zijn verkregen om de haven uit te breiden en te verbeteren.

Bijzondere omstandigheden.

De voornaamste kunstmestimporteur in dit land, Albatros Superfosfaatfabrieken N.V., bespeurt dat pomotoors, constructiebureaus e.d. bij de regeringsbureaus plannen trachten ingang te doen vinden om een lokale kunstmestindustrie op te zetten. Verleidelijke aanbiedingen met de lokkende aspecten als grote chemische complexen, export naar andere landen, basisindustrie voor hogere landbouwproductie, worden (soms) met summiere motiveringen voorgelegd, dikwijls met het uitsluitende doel om afzet voor eigen know how en kapitaalgoederen te vinden.

Albatros overtuigde de regering van dit Westafrikaanse land er echter van dat de industriële ontwikkeling hand in hand moet gaan met de lokale afzetmogelijkheden omdat een kunstmestfabriek in de eerste plaats op een regionaal verzorgingsgebied moet kunnen steunen. Het gelukte om op basis van de jaarlijkse import van 50.000 ton gemengde meststoffen een plan goedgekeurd te krijgen voor een fabriek van gekorrelde mengmeststoffen met een capaciteit van 80.000 ton. Deze fabriek zal bescherming in de vorm van invoerrechten verkrijgen. Met de lokale importeurs en enkele grote afnemers wordt een „joint venture” opgezet, waarbij Albatros, „first refusal” voor de levering van grondstoffen (superfosfaat, diammoniumfosfaat, kalkammonsalpeter, zwavelzure ammoniak en chloorkali) voor de mengmestfabricage bedingt.

Deze fabriek moet, mede in verband met plannen om in een later stadium tot fabricage van grondstoffen (bijv. ammoniak en fosforzure meststoffen) over te gaan, reeds aanstonds in het havengebied worden gevestigd met goede rail-, weg- en rivierverbindingen. Een voordeel is dat er in de havenplaats verschillende kleine werkplaatsen zijn, alsmede voldoende woon- en recreatiefaciliteiten. Ook is de havenplaats door de lucht via een binnenlandse lijn en de K.L.M. met regelmatige dienstregeling te bereiken. Er is een behoorlijke Nederlandse consulaire vertegenwoordiging, die goed ingevoerd is in hoofdstedelijke kringen, waardoor betrouwbare informatie kan worden verkregen over vennootschapsrecht, fiscale aspecten en andere omstandigheden, die bij een industriële vestiging van belang worden, maar die er nog niet waren toen

¹⁾ Dit zijn gekorrelde kunstmeststoffen, die de drie hoofdbestanddelen: stikstof, fosfor en kali, bevatten in een verhouding die aangepast is aan de cultuurs en de bodemtoestand.

alleen nog via lokale agenten werd geïmporteerd. Het Afrika-Instituut heeft bovendien een gedetailleerde documentatie beschikbaar. Ook de Nederlandse banken beschikken als regel over een uitvoerig documentatiesysteem, in het bijzonder ook over de economische toestand en de vooruitzichten.

Procedure totstandkoming.

Nadat de exportafdeling gewezen heeft op de gevaren die de Albatros-afzet door eigen vestiging van een plaatselijke industrie bedreigen, gaat de directie ter plaatse pooshoogte nemen, waarbij zij uiteraard ook contact zoekt met reeds langer gevestigde Nederlandse en andere Europese bedrijven. De beslissing is niet eenvoudig. Weliswaar is het betrokken gebied duidelijk minder onaantrekkelijk dan vele andere landen, maar de investering is omvangrijk en zal voor geruime tijd beslag leggen op een deel van de technische staf. Bovendien is de mogelijkheid niet uitgesloten dat door te snelle expansie deviezenmoeilijkheden zullen ontstaan, zodat leveranties van grondstoffen op krediet moeten plaatsvinden, ook al in verband met de concurrerende aanbiedingen van elders, waarbij soms een krediet van enkele jaren wordt aangeboden. Anderzijds realiseert de directie zich eveneens ten volle dat, indien men niet tot oprichting van een lokale industrie overgaat, andere concurrenten dit wellicht zullen doen, waardoor het gevaar dreigt, dat de bestaande export vanuit Nederland eveneens zal wegvallen.

Aangezien Albatros een deel van de te leveren half-fabrikaten zelf weer uit ingevoerde grondstoffen vervaardigt, zodat de toegevoegde waarde globaal gezien tussen de 20 en 30 pCt. ligt, is het een groot bezwaar dat bij de exportkredietverzekering slechts tot 85 pCt. gedekt kan worden, zodat eigenlijk de leveranties van anderen aan Albatros (grondstoffen bijv.) slechts gedekt zijn! Bovendien is de huidige levering van mengmeststoffen minder kwetsbaar. Het gaat hier niet om een bulkartikel, maar om een merkartikel, dat geheel is aangepast aan de lokale behoeften, waarvan de verkoop door een eigen deskundige voorlichting wordt gesteund.

Na uitvoerig beraad en afweging van voor en tegen besluit men evenwel tot vestiging van een dochtermaatschappij over te gaan. De te verlenen douanebescherming wettigt de verwachting dat een behoorlijk rendement zal worden verkregen, waardoor na afschrijving en reservering een dividend van 10-20 pCt. regelmatig verzekerd lijkt. Een monopoliepositie is evenwel niet toegezegd, maar er zijn na vestiging van een Albatros „joint venture” ter plaatse voorlopig weinig mogelijkheden meer voor concurrerende vestigingen, zodat met binnenlandse concurrentie de eerste jaren niet gerekend hoeft te worden. Aangezien de produktie van kunstmest in de E.E.G. door overcapaciteit, E.E.G.-concurrentieregime, prijsbeheersingspolitiek van de Nederlandse regering enz. zeer marginaal geworden is, ligt een verlegging van de industriële activiteit naar het buitenland voor de hand, temeer daar anders in Nederland nieuwe mengmestcapaciteiten zouden moeten worden opgebouwd.

De commissarissen kunnen zich met het project verenigen. Inmiddels is, na een aanvankelijk zeer globale begroting, een gedetailleerder plan opgesteld, waardoor een nauwkeuriger winstverwachting berekend kan worden. Met de lokale partners is tezamen een afzetprognose ontworpen. Zij hebben gezorgd voor de vennootschappelijke aspecten, alsmede voor een financieringsopzet. Men zal, als lening, f. 5 mln. van de Nationale Ontwikkelingsbank krijgen, terwijl Albatros en lokale belanghebbenden ieder voor f. 2,5 mln. aandelen zullen nemen. De Chairman of the Board wordt een inheemse en de directeur een Nederlander. Uit Nederland zullen, bij gelijke prijzen, zoals reeds gemeld, de halffabrikaten worden aangevoerd, terwijl een algemeen dienstverleningscontract voor een permanente technische basis zorgt.

Al deze voorbereidingen hebben ongeveer een jaar gekost. In deze tijd zijn voor studies, reizen enz. aanzienlijke uitgaven gedaan, die ten laste van de nieuwe maatschappij zullen worden gebracht. Bij de oprichting wordt een gedeelte van het aandelenkapitaal gestort; de lening is pas na volstorting beschikbaar. De bouwtijd bedraagt 2 jaar. De eerste winstuitkeringen kunnen na nog eens 2 jaar verwacht worden, dus 5 jaar nadat met het plannen maken begonnen is. Er wordt namelijk aangenomen dat het eerste produktiejaar nog geen winst oplevert, maar dat in het tweede produktiejaar reeds een overschot ontstaat dat echter eerst 4 tot 6 maanden na afloop van dit tweede produktiejaar aan aandeelhouders ter beschikking wordt gesteld. Dit is overigens een optimistische verwachting, maar hierin ligt het *economische ondernemersrisico*, dat uiteraard door de aandeelhouder, zonder garanties, wordt gedragen.

Uit het bovenstaande zal reeds duidelijk geworden zijn dat op het moment waarop Albatros over de oprichtings-overeenkomst definitieve overeenstemming heeft bereikt,

STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

opgericht 1929

Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6, tel. (010) 565 20

Het Nederlandsch Economisch Instituut verricht research met het doel te komen tot in de praktijk uitvoerbare oplossingen voor vraagstukken op het gebied van:

Europese integratie	ruimtelijke ordening
afzet en prijs	investeringsplanning
vestigingsplaats	verkeer en vervoer
rentabiliteit en kostprijs	gemeentefinanciën
structuur van bedrijfstakken	ontwikkelingsprojecten
conjunctuur	industrialisatie
loon- en salarisbeleid	arbeidsmarktverhoudingen
efficiency	consumptiegewoonten

Deze en soortgelijke onderzoeken worden verricht door een omvangrijke en ervaren wetenschappelijke staf welke, waar gewenst, samenwerkt met specialisten uit andere vakgebieden.

Opdrachten worden aanvaard van het bedrijfsleven, de overheid en instellingen, zowel in binnen- als buitenland.

er een verplichting is ontstaan om, verdeeld over een periode van zegge 2 jaar, f. 2,5 mln. te transfereren, tegen afgifte van aandelen in de lokale „joint venture”, naar het West-Afrikaanse land. Deze verplichting voor dit belang behoort te kunnen worden gedekt door een investeringsgarantie tegen *politieke* en *investeringsrisico's*: de garantie behoort eveneens de eventuele winsttransfers, die na nog eens 3 à 4 jaar zullen beginnen, te omvatten.

Kostenbegroting van het project.

Wij hebben al gezien dat de benodigde fondsen f. 10 mln. bedragen. Dit bedrag is vastgesteld aan de hand van een begroting die hieronder globaal wordt weergegeven. De posten zijn verdeeld naar uitgaven ter plaatse en uitgaven voor importen. Bij de laatste categorie zijn tevens de leveranciers aangegeven, waarbij een voorkeur voor Nederlandse bedrijven bestaat vanwege de samenwerking die de Nederlandse moedermaatschappij daarmee reeds heeft, maar de deelneming van lokale belanghebbenden vereist het aanvragen van buitenlandse offertes teneinde te profiteren van de internationale concurrentie.

De betrokken Nederlandse leveranciers van kapitaalgoederen hebben dus moeten concurreren tegen hun buitenlandse concurrenten, die aanvankelijk gunstiger betalingsvoorwaarden aanboden dan voor de Nederlandse bedrijven mogelijk was op grond van de bestaande voorschriften voor kredietverzekering. Eerst nadat de betrokken Nederlandse bedrijven de desbetreffende instanties hadden aangetoond, dat hun buitenlandse concurrenten over een langere periode financiering hadden aangeboden, werd toestemming door de overheid verleend om op gelijke voorwaarden aan te bieden. Als gevolg van de ontstane vertraging zou de opdracht voor de Nederlandse bedrijven toch nog verloren zijn gegaan, ware het niet dat dit door de band met Albatros tenslotte nog juist kon worden voorkomen.

In het onderhavige geval bestaan reeds ter plaatse goed ingevoerde en redelijk betrouwbare aannemingsfirma's. Het is dus niet nodig een buitenlands bedrijf in de arm te nemen om de civiele werkzaamheden te laten verrichten. Anders zou de situatie nog aanmerkelijk gecompliceerder worden. De begroting ziet er als volgt uit:

Kostencategorieën	Ter plaatse te besteden (bedragen in glds.)	Te importeren (bedragen in glds.)	Leveranciers
a. Aanschaf c.q. huur terrein ..	p.m.		
b. Egaliseren van terrein	50.000		
c. Hekken, straten, hemelwaterafvoer	200.000		
d. Terreinverlichting	50.000		
e. Loodsen			
— Bouwkundige werken	800.000		
— Staalconstructie	400.000		
— Diversen	200.000		
f. Gebouw voor de productie-installatie			
— Bouwkundige werken	250.000		
— Staalconstructies		200.000	Werkspoor
— Diversen	100.000		
g. Apparatuur voor de productie-installatie		1.100.000	Werkspoor
— Meet- en regelinstrumenten		70.000	Diverse leveranciers
h. Transportbanden		500.000	Nemag
i. Opzakinstallatie			
— Civiel werk	100.000		
— Staalconstructies en apparatuur		400.000	Werkspoor
j. Laad- en losinstallatie			
— 1 havenkraan met loskaar		350.000	Bates Cepro
— Steiger met oeververdediging en meergelegenheid	900.000		Conrad
— Aansluiting spoorweg ..	100.000		Stork

Kostencategorieën	Ter plaatse te besteden (bedragen in glds.)	Te importeren (bedragen in glds.)	Leveranciers
k. Rivierwatervoorziening	75.000	75.000	Stork
l. Terreinkabels, aansluiting op het elektriciteitsnet, transformatoren, verlichting en krachtvoorziening in loodsen en fabrieken	100.000	150.000	Diverse leveranciers
Motorschoppen		200.000	Hough (Ver. Staten)
m. Kantoren, werkplaatsen, laboratorium, inventaris	600.000		
Montage	100.000	200.000	
Invoerrechten	300.000		
Vrachten, verzekeringen		200.000	Holland West-Afrika-lijn
Onvoorzien	500.000	300.000	Diverse leveranciers
Ontwerp- en bouwdirectiekosten	100.000	300.000	Albatros
Rente gedurende constructie ...	—		
Opleiding personeel		100.000	Albatros
Totaal in het land	4.925.000	4.145.000	
Totaal importen	4.145.000		
Totaal fabriek	9.070.000		
Oprichtingskosten, aanloopkosten werkkapitaal enz.	930.000		
Benodigd	10.000.000		

Daarenboven zal nog een belangrijk rekening-courantkrediet nodig zijn voor de financiering van voorraden (seizoenafzet!) en debiteuren, dat echter ter plaatse kan worden verkregen (ca. f. 5 mln.).

Positie leveranciers.

De aard van het object is in zoverre gunstig dat veel geld in gebouwen moet worden gestoken, doch slechts weinig machines en apparaten behoeven te worden aangevoerd. Deze verhouding wijzigt zich, wanneer men ook de halffabrikaten ter plaatse zou willen gaan fabriceren. Bij het plaatsen van bestellingen weet men van de grote leveranciers krediet te verkrijgen voor een periode van zes jaren na levering. Men houdt er echter rekening mede, in verband met de uitbouw van de markt teneinde snel op maximale produktie te komen, om anderzijds belangrijke kredieten aan inheemse landbouwers te verstrekken, zodat het raadzaam wordt geacht bij de financiering van het bedrijf de leverancierskredieten niet in mindering van de benodigde fondsen te brengen.

Spoedig na de oprichting worden de definitieve bestellingen geplaatst nadat tevoren reeds constructiecapaciteit bij de leveranciers gereserveerd is. Ten dele moeten de eerste termijnen bij de bestellingen worden voldaan, ten dele wordt dus op leverancierskrediet gekocht. Voor de betrokken leverancier, bijv. Werkspoor, betekent dit echter dat deze een debiteur in het buitenland heeft, weliswaar gesteund door een Nederlandse moedermaatschappij, maar die is uiteraard niet garant voor de betalingsverplichting. Voor Werkspoor staan nu twee wegen open om het leverancierskrediet, dat werd verleend, te verzorgen. In de eerste plaats kan het krediet uit eigen middelen worden verstrekt. In de tweede plaats kan het worden ondergebracht, hetzij bij een eigen bankrelatie, hetzij bij de Export Financieringsmaatschappij.

In deze beide gevallen zal Werkspoor ertoe overgaan een verzekering te sluiten bij de Nederlandse Kredietverzekering Maatschappij. (In het geval van onderbrenging bij een bankrelatie of bij de E.F.M. is deze verzekering zelfs een noodzakelijke voorwaarde). Door deze verzekering wordt gewaarborgd dat bij nalatigheid van de debiteur

resp. in geval van onmogelijk worden van het overmaken der verschuldigde bedragen, de bank (geval 2) of Werkspoor (geval 1) hun geld terugkrijgen. T.a.v. de wijze waarop de bank het krediet verstrekt, zijn verschillende varianten mogelijk. In het algemeen zal de kredietverzekeringpolis, waardoor politieke en insolventierisico's worden gedekt, aan de bank worden gecedeerd, terwijl de bank ook de wissels, door Werkspoor op de buitenlandse afnemer getrokken, overneemt.

De scheepsvrachten, de reiskosten (K.L.M.), alsmede de ontwerp- en bouwdirectiekosten, voorts ook de opleidingskosten van het personeel, moeten uiteraard betaald worden wanneer zij worden gemaakt. Teneinde echter de nieuwe maatschappij niet te zwaar te belasten, staat Albatros toe dat voor zover de kosten door haar zijn gemaakt deze over een periode van enige jaren worden afbetaald. Deze dienstverlening, een functie die in andere situaties van overwegend belang kan zijn, dient natuurlijk evenzeer onder de investeringsgarantie of een andere vorm van verzekering te kunnen worden gebracht.

De noodzaak tot dekking van investeringsrisico's: positie investerend bedrijf.

Wanneer de fabriek in bedrijf gaat, heeft de Nederlandse aandeelhouder zich reeds drie jaar kosten en moeite getroost (ook om het verloren afzetgebied elders te vervangen), maar er moeten nog zeker twee jaar verlopen voordat de eerste afbetalingen op de dienstverleningen en, hopelijk, dividenden binnenkomen. Ondertussen zijn diverse Nederlandse leveranciers betaald. De K.L.M. heeft verdiend aan het personenvervoer, de Holland-West-Afrikalijn aan het vrachtvervoer. Allen hebben het mogelijk gemaakt dat, zoals dat dan in micro-economische terminologie heet, „het bedrijfsleven in de onderontwikkelde gebieden heeft geïnvesteerd”, maar zonneklaar is aangetoond dat voor het bedrijf dat de beslissing nam, risico en verantwoordelijkheid blijven bestaan.

Het is hier niet de plaats om nader in te gaan op de soort van dekking welke in de, naar ik hoop, duidelijk aangetoonde behoefte zou kunnen voorzien. Het rapport van de werkgeversverbonden, het zgn. blauwe boekje, gaat hierop uitvoerig in. Wel is wellicht zonder meer komen vast te staan dat er een arsenaal van middelen zal moeten zijn om de ingewikkelde gang van zaken bij een zo belangrijke maatregel als een vestiging overzee, tot een goed eind te brengen.

Er is echter meer. Het is duidelijk dat deze gehele moeilijke gang door een aantal bedrijven, vooral de middelgrote en kleinere, niet zal worden ondernomen indien niet reeds van te voren vaststaat dat de noodzakelijke dekkingen aanwezig zijn. Het is dus de taak van het bedrijfsleven zonder ophouden bij de overheid de noodzaak hiervan duidelijk te maken, opdat de individuele bedrijven het klimaat verschaft wordt, waarin zij een investeringsactiviteit kunnen ontplooiën. Deze activiteit is niet steeds geïnspireerd, zoals de theorie zo graag wil, op winstverwachting in engere zin, maar ook vaak gebaseerd op defensieve overwegingen, dus winstbehoud, waarbij het des te pijnlijker is wanneer buitenlandse concurrenten het gemakkelijk wordt gemaakt de grote risico's te dekken.

Moraal.

De belangrijkste gevolgtrekking, buiten het concrete

Beleg modern - beleg in

INTER
UNIE

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

(I. M.)

geval hierboven geschetst, is dat de landbouw in dit onderontwikkelde gebied, althans de eerste jaren, met een wellicht niet onaanzienlijke prijsverhoging voor de kunstmest rekening zal moeten houden. Er wordt dan ook reeds gestudeerd op exporttoeslagen op tropische landbouwproducten. De regering van dit Westafrikaanse land is echter van mening dat het invoerprijspeil van kunstmest door de sterke internationale concurrentie zo laag lag dat redelijkerwijs van de lokale industrie niet gevergd kan worden dat zij tegen deze prijzen zou kunnen concurreren. Deze opvatting is juist. Bij de overproductie in de chemische industrie worden veel afzetgebieden bediend tegen prijzen die onder de integrale kostprijs liggen. Het is nog te vroeg om de verwachting uit te spreken dat door E.E.G.- of andere maatregelen een naar elkaar toegroeien van binnenlands- en exportprijspeil zal te constateren zijn.

De betrokken regering meent verder dat de ontwikkeling van de landbouw op den duur een belangrijke nationale kunstmestindustrie zal rechtvaardigen, een industrie, die, naar zij hoopt, in de toekomst het uitgangspunt zal kunnen vormen voor een verdere industrialisatie, met name in de chemische sector. Zij is bovendien voornemens het gebruik van kunstmest te subsidiëren, maar politiek gezien is het eenvoudiger om subsidies voor een nationaal produkt toe te kennen.

Met vooruitziende blik onderkent deze regering voorts het ontstaan van een systeem van landbouwsteun en ordeningsmaatregelen. Zij besluit daartoe, reeds tijdig enige veelbelovende jonge ambtenaren voor een theoretisch-economische scholing naar Europa te zenden, teneinde zich volledig vertrouwd te maken met het reglementeren van het bedrijfsleven. Gelukkig is aan de zijde van de industrielanden de noodzaak tot hulpverlening bij de opbouw van een behoorlijk en deskundig bestuursapparaat tijdig onderkend, zodat aan de trainees van overzee een gedegen opleiding kan worden verschaft door daartoe uit het ontwikkelingsfonds gefinancierde instituten. Dank zij de inmiddels gegroeide samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven en onderwijs, kan de jonge ambtenaren worden duidelijk gemaakt dat voor praktische overwegingen een belangrijke plaats moet worden ingeruimd bij het behandelen van deze vraagstukken. Desalniettemin dreigt al spoedig een overgang naar een systeem van bilaterale handelsakkoorden, waarbij de invoer van halffabrikaten maar ternauwernood uit Nederland kan worden gewaarborgd. Gelukkig doemen, in de verdere toekomst, associatieperspectieven met de E.E.G. op, waardoor de kans op vrijere import weer toenemen.

Utrecht.

E. BLOEMBERGEN.

P.S. Met erkentelijkheid gewaag ik van de steun van de heren Damme, Dijkhuis, Klant en Noordwal.

Premiespaarregelingen voor werknemers

Na in een tweetal artikelen ¹⁾ de fiscale faciliteiten krachtens de „Wet houdende voorzieningen met betrekking tot premiespaarregelingen en winstdelingsspaarregelingen voor werknemers” in het algemeen en daarna voor de winstdelingsspaarregelingen in het bijzonder bekeken te hebben, zullen wij nu enige aandacht besteden aan de premiespaarregelingen. Zoals reeds betoogd bij de winstdelingsspaarregelingen ontvangen de werknemers, krachtens een in het bedrijf bestaande winstdelingsregeling jaarlijks, indien de winst dit tenminste toelaat, een bepaalde uitkering uit de winst. Zij kunnen, indien deze constant uitbetaald wordt, direct hierover beschikken, maar moeten dan wel de hierover verschuldigde belasting en sociale lasten betalen. Willen en kunnen zij deelnemen aan een winstdelingsspaarregeling dan is die uitkering tot een maximaal bedrag van f. 390 per jaar vrij van genoemde lasten.

Bij de premiespaarregelingen ligt dit anders. Hierbij wordt wekelijks of maandelijks een bepaald bedrag van het loon of salaris door de werkgever ingehouden en bestemd voor bepaalde spaarvormen. Dit kan zijn een geblokkeerde spaarrekening, de aankoop van een onroerend goed, hypotheekaflossing, bepaalde verzekeringen, effecten en huwelijksuitzet ²⁾. De regeling mag ook toestaan, dat de werknemer rechtstreeks — dus niet via inhouding op het loon — periodieke betalingen verricht voor de hierboven genoemde bestedingsdoeleinden.

De werkgever verstrekt op het gespaarde bedrag een bepaalde premie. Dit premiebedrag wordt normaliter bij het loon of salaris geteld en over het totale inkomen is belasting en sociale lasten verschuldigd. Door gebruik te maken van de fiscale faciliteiten kan dit nu tot het reeds eerder genoemde maximum bedrag van f. 390 per jaar worden voorkomen.

Duidelijkheidshalve zouden wij nog willen vermelden, dat deze vrijstelling van fiscale en sociale lasten slechts geldt voor de door de werkgever te betalen spaarpremie en niet voor het spaargeld, dat de werknemer van zijn loon of salaris laat inhouden. Bij de winstdelingsspaarregeling is tussentijdse beëindiging van de deelneming niet mogelijk. Indien men aan deze regeling deelneemt, is men verplicht dit voor vijf jaren te doen. Bij de premiespaarregeling kent men deze bepaling niet. Beëindiging van de deelneming is bij deze regeling te allen tijde moeilijk.

Vereisten.

Een premiespaarregeling als is bedoeld in artikel 6, vierde en vijfde lid, van het „Besluit op de Loonbelasting 1940”; artikel 26b, vierde en vijfde lid, van het „Besluit op de Inkomstenbelasting 1941” en artikel 6, vierde en vijfde lid, van de „Coördinatiewet Sociale Verzekering” moet schriftelijk zijn vastgelegd en mede voldoen aan het gestelde in de artikelen 2 tot en met 19 van het „Besluit premiespaarregelingen en winstdelingsspaarregelingen”.

¹⁾ „Fiscale faciliteiten voor de bezitsvorming” in „E.-S.B.” van 7 november 1962 en „Winstdelingsspaarregelingen voor werknemers” in „E.-S.B.” van 14 november 1962.

²⁾ Hieronder valt ook de verbetering van een in eigendom toebehorend gebouw.

Daarnaast moet voor deze regeling de goedkeuring verkregen worden van het College van Rijksbemiddelaars, aangezien een spaarregeling de secundaire arbeidsvoorwaarden van het bedrijf betreft waarvoor volgens het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen 1945 toestemming nodig is. Hierbij wordt door het College de Stichting van den Arbeid geraadpleegd. Gezien het streven van de regering de bezitsvorming onder de grote massa der werknemers te bevorderen, zal het College, wat dergelijke regelingen met een bezitsvormend karakter betreft, een ruim standpunt innemen.

Aanwijzing als Spaarregeling.

Mocht de premiespaarregeling voldoen aan de eisen die gesteld worden in de wet en het besluit premiespaarregelingen en winstdelingsspaarregelingen, dan kan zij zonder meer worden ingevoerd. In artikel 29 van genoemd besluit worden als premiespaarregelingen aangewezen:

a) de „Premiespaarregeling Rijksambtenaren” (Stb. 1960, 48);

b) regelingen die door een provincie, gemeente, waterschap, veenschap of veenpolder dan wel door een ingevolge de Wet gemeenschappelijke regelingen (Stb. K. 120) ingesteld orgaan zijn getroffen voor hun werknemers, mits die regelingen niet op andere wijze afwijken van de artikelen 2 tot en met 19 van de „Premiespaarregeling Rijksambtenaren”;

c) regelingen die niet op andere wijze afwijken van de artikelen 7, 9, 11 en 13 dan dat zij bepaalde door de werknemer niet met ingehouden spaargelden ten laste van de spaarrekening gedane periodieke betalingen, gelijkstellen met zodanige betalingen.

In deze gevallen kan de door de werkgever verstrekte spaarpremie vrij van belasting en sociale lasten aan de werknemer worden uitgekeerd. Mocht de regeling niet aan de gestelde normen voldoen, dan zal een aanwijzing verkregen moeten worden van de Ministers van Financiën en van Sociale Zaken en Volksgezondheid. Verzoeken om aanwijzing moeten in drievoud vergezeld van 3 exemplaren van de regeling gericht worden aan de Minister van Financiën te 's-Gravenhage.

De Ministers van Financiën en van Sociale Zaken en Volksgezondheid zijn bevoegd als premiespaarregeling of winstdelingsspaarregeling aan te wijzen die regelingen, welke naar hun oordeel slechts op ondergeschikte punten afwijken van de gestelde wettelijke normen.

Bij de aanwijzing kunnen zij voorwaarden stellen:

a) ter verzekering van een juiste heffing van belastingen en sociale verzekeringspremies;

b) ter vergemakkelijking van de controle op de naleving van de regeling en de daaromtrent geldende wettelijke bepalingen.

Welke afwijkingen van de normen toelaatbaar worden geacht zal de praktijk moeten uitwijzen. Bij de behandeling van dit aspect is wel naar voren gekomen, dat de Ministers bereid zijn een spaarregeling aan te wijzen, die bepaalt, dat onder bepaalde voorwaarden studiekosten voor premie

in aanmerking komen. Ook wel indien de regeling bepaalt, dat spaarpremies toegekend worden over spaargelden van jeugdige employés die sparen in het kader van de Jeugdsparwet.

Naast de spaarregelingen, die volledig aan de in de wet en het besluit premiespaarregelingen en winstdelingspaarregelingen voldoen en die, waarop een definitieve aanwijzing van de Ministers van Financiën en Sociale Zaken en Volksgezondheid verkregen wordt, zijn er nog spaarregelingen waarop een *tijdelijke aanwijzing* wordt verstrekt. Genoemde Ministers zijn bevoegd voor een reeds bestaande spaarregeling, die aanzienlijke afwijkingen vertoont met de wettelijke normen, bij wijze van overgang tijdelijk toestemming tot toepassing van de vrijstelling te verlenen. Aan deze aanwijzing verbinden de Ministers dan echter wel de voorwaarde, dat de aanvrager de regeling binnen maximaal vijf jaren aan de wettelijke voorwaarden aanpast.

Uitsluiting van spaarregelingen.

Naast de hierboven aangegeven mogelijkheden een ministeriële aanwijzing te verkrijgen voor regelingen die van de wettelijke normen afwijken, bestaan er ook gevallen, die wel aan de voorwaarden voldoen, doch niet in aanmerking komen voor vrijstelling van fiscale en sociale lasten. In de eerste plaats is dit het geval, indien de werkgever in zijn bedrijf twee of meer spaarregelingen in de zin van artikel 6, vierde lid, van het „Besluit op de Loonbelasting 1940”; artikel 26b, vierde lid, van het „Besluit op de Inkomstenbelasting 1941” en van artikel 6, vierde lid, van de Coördinatiewet Sociale Verzekering heeft ingevoerd. De niet door de Ministers van Financiën en van Sociale Zaken en Volksgezondheid aangewezen regelingen komen dus niet voor deze fiscale faciliteiten in aanmerking.

In de tweede plaats zijn als spaarregeling uitgesloten die regelingen, waaraan de deelneming uitsluitend of nagenoeg uitsluitend is opgesteld voor of waarvan op grond van hun inhoud moet worden verwacht, dat daarvan uitsluitend of nagenoeg uitsluitend zal worden gebruik gemaakt door werknemers, wier jaarloon meer bedraagt dan het bedrag van de loongrens ingevolge artikel 1, letter c, jo, artikel 1a van de Ziektewet (Stb. 1913, 204), laatstelijk gewijzigd bij de wet van 31 juli 1961, Stb. 262), tenzij de werkgever uitsluitend of nagenoeg uitsluitend zodanige werknemers in dienst heeft en de deelneming voor al zijn werknemers is opgesteld.

In de derde plaats zijn de reeds eerder genoemde Ministers bevoegd een regeling als premiespaarregeling of winstdelingspaarregeling uit te sluiten indien de regeling bij herhaling niet is nageleefd of indien de met de uitvoering van de regeling verband houdende administratie van de werkgever of de spaarbank onvoldoende mogelijkheid biedt tot controle op de naleving van de regeling en van de daaromtrent geldende wettelijke bepalingen.

Premie.

De premie mag al naar gelang de spaartermijn maximaal 50, 100 of 200 pCt. bedragen. Als hiervoor vereiste termijnen gelden resp. ten minste 4, 7 en 10 volle kalenderjaren.

Het is niet nodig voor alle werknemers dezelfde premie vast te stellen. De premie voor de werknemers in de lagere inkomensklassen mag bijv. hoger zijn dan die voor personen in de hogere inkomensklassen. Als voorbeeld zouden wij hier de Premiespaarregeling Rijksambtenaren willen vermelden, waarbij zij, die een pensioengrondslag hebben van f. 7.200 of minder een spaarpremie op het door hen gespaarde bedrag ontvangen van 25 pCt. Voor degenen wier pensioengrondslag meer dan f. 7.200 is, bedraagt de premie 15 pCt. De hoogte van de premie kan de werkgever zelf vaststellen. De premie mag, al naar gelang de spaartermijn, nooit meer dan resp. 50, 100 of 200 pCt. bedragen. Naarmate de spaarpremie hoger wordt, worden de eisen ten aanzien van de blokkeringsstermijn zwaarder.

De spaarpremie mag eventueel op de spaarrekening worden bijgeschreven. De werknemer mag hierover slechts de beschikking krijgen na het verstrijken van de vereiste blokkeringsstermijn.

Toekenning van de premie.

De premie, zoals boven reeds werd vermeld, zal worden toegekend na 4, 7 of 10 volle kalenderjaren. Tussentijdse toekenning der volle premie is mogelijk bij:

- 1) overlijden van de werknemer;
- 2) emigratie van de werknemer;
- 3) aanwending voor een der bezitsvormen, die in het Besluit vermeld staan. Deze hebben wij uitvoerig in ons artikel „Fiscale faciliteiten voor de bezitsvorming” ¹⁾ behandeld. In onderstaande tabel zijn zij in het kort weergegeven.

Overzicht premiespaarregelingen

Spaarvormen	max. pr. 50 pCt.	max. pr. 100 pCt.	max. pr. 200 pCt.
Spaarrekening	na tenminste 4 jaar	na tenminste 7 jaar	na tenminste 10 jaar
Onroerende goederen — verwerving — betalingen ter verwerving van lidmaatschappen van aan coöperatieve verenigingen toebehorende gebouwen — hypotheekaflossing — verbetering van een gebouw	terstond	terstond	terstond
		de spaarpremie moet geheel met het spaargeld worden medebesteed	
Verzekering: — als object	terstond	geen premie	geen premie
— als spaarrekening	na tenminste 4 jaar	na tenminste 7 jaar	na tenminste 10 jaar
Effecten	na tenminste 4 jaar	na tenminste 7 jaar	na tenminste 10 jaar
Huwelijksuitgaven	terstond	geen premie	geen premie
Bepaalde studiekosten	dit kan alleen na aanwijzing door de Ministers van Financiën en van Sociale Zaken en Volksgezondheid		

Onder „jaren” te verstaan volle kalenderjaren.

(I. M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

Ook gedeeltelijke toekenning der premie is mogelijk. Artikel 6 van het Besluit bepaalt namelijk, dat bij beëindiging van de dienstbetrekking voordat het in de spaarregeling voor toekenning van een spaarpremie bepaalde aantal kalenderjaren is vervuld, voor elk kalenderjaar gedurende hetwelk de ingehouden spaargelden op de spaarrekening hebben gestaan, een evenredig deel van die spaarpremie mag worden toegekend. Hiervoor gelden alleen de volle kalenderjaren. Het jaar waarin het spaarbedrag is gevormd, evenals het laatst gevormde tegoed dat geen geheel kalenderjaar heeft uitgestaan, telt voor de toekenning van de premie niet mee.

De werkgever is vrij bovenstaand artikel in zijn reglement op te nemen. Hij mag ook wel minder doch niet meer opnemen dan hier is gesteld. In het laatste geval, waarbij dus meer opgenomen wordt, zal de werkgever de Minister van Financiën om aanwijzing van zijn reglement moeten verzoeken.

Opschuif- en bloksysteem.

Tot slot zouden wij nog het verschil tussen het gebruikte opschuif- en bloksysteem willen behandelen. Een spaarregeling kan volgens een van deze twee systemen worden opgezet. Het betreft hier alleen de bedragen die op een spaarrekening gestort worden. Belegging in effecten wordt volgens artikel 23 van het Besluit hiermede gelijkgesteld.

Bij het opschuifstelsel wordt elk jaar waarin een tegoed op de spaarrekening is gevormd, voor de premietoekenning op zichzelf beschouwd. De premie over dit tegoed wordt toegekend na verloop van de voorgeschreven blokkeringsstermijn. De blokkeringsstermijn betreft, zoals reeds eerder gezegd, volle kalenderjaren, d.w.z. het jaarbedrag wordt bepaald naar de stand van zaken op 31 december van een jaar en de blokkeringsstermijn gaat pas op 1 januari daaraanvolgend in. Indien de werknemer aan een spaarregeling met een spaartermijn van bijv. 4 jaar deelneemt, waarbij hij dus recht heeft op een premie van 50 pCt., dan ontvangt hij eerst in januari 1967 premie over zijn in 1962 gevormd spaarbedrag, in januari 1968 over zijn in 1963 gevormd spaarbedrag enz. Dit systeem is bijv. gevolgd bij de Premiespaarregeling Rijksambtenaren. Een spaarregeling, die aan de gestelde normen voldoet, kan volgens dit systeem zonder meer worden ingevoerd.

Het bloksysteem, ook wel periode-sparen genoemd, komt op het volgende neer. De werknemer spaart een vast aantal jaren een bepaald bedrag per jaar. Stel dat deze termijn 10 jaren bedraagt. In het elfde jaar ontvangt hij dan een premie over het totaal in deze periode gespaarde bedrag. Dit bedrag heeft dus gemiddeld vijf jaren uitgestaan. Dit systeem is gevolgd bij de Jeugdsparwet.

Voor een spaarregeling volgens het bloksysteem zal een aanwijzing moeten worden aangevraagd. Een punt van belang hierbij is, dat de gemiddelde spaartermijn ongeveer gelijk is aan de termijnen die bij een spaarregeling volgens het opschuifstelsel vereist worden. Volgens het opschuifstelsel wordt een spaartermijn gesteld van 4 volle kalenderjaren bij een max. premie van 50 pCt. In het bloksysteem moet bij deze premie ook een gemiddelde spaartermijn van 4 jaar gelden, d.w.z. in dit geval heeft men na ongeveer 8 jaar pas recht op de premie, die dan ineens uitgekeerd wordt.

In een volgend artikel zullen wij de premiespaarregeling met een reglement uit de praktijk illustreren.

Jhr. Drs. G. van Benthem van den Bergh: De associatie van Afrikaanse Staten met de Europese Economische Gemeenschap, A. W. Sijthoff, Leiden 1962, 141 blz., f 9,75.

Dit boek, het derde in een reeks publikaties van het Europa-Instituut van de Rijksuniversiteit te Leiden over „Europese Integratie”, geeft een alleszins leesbaar en ongetwijfeld voor velen interessant overzicht van de problemen rond de associatie van de Afrikaanse staten met de E.E.G. Ik zou dan ook bepaald de in de Europese integratieproblematiek geïnteresseerde „E.-S.B.”-lezers (dat zullen dan wel zo ongeveer alle lezers zijn) willen aanraden: „Lees dit boek nu eerst even”.

In redelijk kort bestek (134 blz. plus wat bijlagen en een los ingevoegd overzichtje van de laatste ontwikkelingen — mei/juli 1962) wordt uiteengezet wat de verhouding tussen Frankrijk en zijn overzeese gebiedsdelen van 1945 tot de afsluiting van het E.E.G.-verdrag was, hoe deze speciale verhouding Frankrijk noopte de associatie van de betrokken gebiedsdelen een voorwaarde tot Frankrijks toetreding te maken en hoe in het Verdrag en in de afzonderlijke toepassingsovereenkomst de associatie (van alle overzeese gebiedsdelen van de E.E.G.-landen) voor de eerste vijf jaar werd geregeld, hoe de verhouding tussen Frankrijk en Franstalig Afrika zich nadien ontwikkelde en wat thans de problemen zijn die worden gesteld enerzijds door de noodzaak met de gassocieerde staten vóór 31 december van dit jaar een nieuwe overeenkomst af te sluiten en anderzijds door de verwachte toetreding van het Verenigd Koninkrijk tot de E.E.G.

Voor een goed begrip van deze problemen wordt een wat bredere achtergrond van de huidige ontwikkeling in Afrika geschetst, waarbij o.a. het panafricanisme en de huidige groeperingen van Afrikaanse staten (m.n. Casablanca-, Brazzaville- en Monrovia-groep) aan de orde komen en zowel op de gevolgen van het onafhankelijk worden van de voormalige overzeese gebiedsdelen als op hun economische problemen wordt ingegaan. Tot slot worden dan de, bij eerste afsluiting van het boek, jongste ontwikkelingen geschetst.

Het geheel is een mengeling van politieke en economische vraagstukken van historische zowel als actuele beschrijving, dat, zonder op de vele aspecten nu zo bijzonder diep in te gaan, uitstekend duidelijk maakt waar het thans om gaat en hoe de huidige problematiek is ontstaan. De suggesties van de schrijver omtrent de meest wenselijke koers zijn goed Nederlands: op den duur wereldwijde oplossingen voor de problemen van de producenten van tropische produkten, tariefpreferenties voor deze produkten op zijn hoogst tijdelijk en de nadruk bij de associatie op economische hulp die tot diversificatie van de produktie en daardoor zowel tot groter economische zelfstandigheid als tot groter welvaart in Afrika (en dus tot betere markten voor ons) moet leiden. Suggesties die overigens op het belang van de geassocieerde staten zelf zijn gebaseerd. Hoewel de schrijver het niet met zoveel woorden zegt, volgt uit zijn betoog m.i. dat de voornaamste obstakels voor een gezonde ontwikkeling de Franse houding, in concreto, de door Frankrijk bilateraal afgesloten „accords de coopération” zowel als het wantrouwen van de Engelstalige Afrikaanse staten tegen de Europese bedoelingen zijn, waarbij dat wantrouwen voor een groot deel juist gevoed wordt door de nauwe binding van vele staten aan Frankrijk.

Als Jhr. Van Benthem van den Bergh met nadruk op sommige ongunstige gevolgen voor de Franstalige staten van hun „bevoordeling” door Frankrijk wijst, en afbraak van de tariefpreferenties plus opbouw van een veelzijdiger economie aanprijst als de beste weg naar werkelijke zelfstandigheid, dan volgt daaruit min of meer vanzelf, dat, naast steun van een vergrote E.E.G. voor een zo groot mogelijk deel van Afrika, een lossen maken van de speciale banden tussen Frankrijk en bepaalde staten de juiste weg naar een acceptabelere situatie is. Het is echter zeer de vraag of men dat in Frankrijk voorlopig zal kunnen en willen inzien.

Enkele losse opmerkingen nog. De haast waarmee het boek is samengesteld blijkt zowel uit nogal wat drukfoutjes als uit een enkele vergissing, zoals op blz. 16 waar, sprekend over 1946, de „voormalige” protectoraten ten tonele worden gevoerd, waarna op blz. 20 blijkt dat de schrijver best weet dat de protectoraatsverhoudingen pas veel later dan 1946 werden beëindigd. Op blz. 82 wordt, ter staving van het feit dat de Afrikaanse naties als zodanig eigenlijk nog pas gevormd moeten worden, Renans bekende definitie van een natie geciteerd. Hier zou Mamadou Dia's elegante oplossing, juist op basis van Renans formulering, aardig van pas gekomen zijn. Dia verlegt het criterium voor het bewustzijn van nationale eenheid namelijk heel handig van (voornamelijk) het besef van een gezamenlijk verleden (Renan) naar — uitsluitend — het besef van een gezamenlijke toekomst en komt, op het voetspoor van Perroux, tot de definitie: „La nation est une vocation”¹⁾.

Cambridge, Mass.

A. Th. ALKEMA.

¹⁾ Mamadou Dia: „Nations Africaines et solidarité Mondiale”, Presses Universitaires de France, 1960.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Bij het begin van de oktober/novemberkasreserveperiode lag het saldo der banken bij De Nederlandsche Bank nog onder het verplichte niveau, terwijl de Centrale Bank f. 68 mln. aan rekening-courantvoorschotten had uitstaan. Ook al zouden deze laatste niet aan de handelsbanken zijn verstrekt, doch aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten, dan nog zou het saldo der banken op een krappe geldmarkt wijzen. De kwartaaluitkering aan de gemeenten heeft dit beeld veranderd. Niet alleen vloeide de markt de middelen toe, nodig om de ultimo-uitzetting van de bankpapiercirculatie te financieren, tevens kon de reserve der banken boven het verplichte te goed klimmen. In de week waarin zich de maandwisseling voltrok, bewoog de bankbiljettenstroom zich weldra in de richting der banken, doch de Staat eiste wederom zijn tol, waardoor de te goeden der banken tot ongeveer de omvang van het verplichte saldo, te ramen op f. 400 mln. à f. 450 mln., daalden. In de 12 november eindigende periode zette de daling der bankbiljettencirculatie zich voort, waarvan de banken profiteerden ofschoon een deel der haar toestromende middelen naar de rijksoverheid moest worden doorgegeven. De huidige situatie op de geldmarkt wordt derhalve gekenmerkt door het heen en weer bewegen van omvangrijke geldbedragen zonder dat er een fundamentele wijziging in de situatie optreedt. De invloed van de betalingsbalans op de markt is de laatste weken uitermate beperkt.

Het aantal en het bedrag der door handelsbanken en financieringsmaatschappijen verstrekte persoonlijke leningen breidt zich gestadig uit. Eind 1959 stonden bijna 17.000 leningen met een totaal bedrag van f. 12 mln. uit. Ultimo 1960 was het aantal tot 30.000 en het bedrag tot f. 23 mln. gegroeid, eind 1961 telde het C.B.S. 38.000 leningen, waarop bijna f. 30 mln. uitstond. De stijging is opmerkelijk, het uitstaande bedrag is vergeleken met andere leningsvormen, ook die in de consumptieve sfeer, nog beperkt.

Kapitaalmarkt.

De nieuwe regeling van de verhouding van de Staat tot de Nationale Investeringsbank, die thans bij de Tweede Kamer is ingediend, bevat na de mededelingen die hieromtrent reeds zijn gedaan nauwelijks nog nieuws. Wel is het de moeite waard hier te vermelden, dat in de Memorie van Toelichting wordt verteld, dat bij de kredietverlening ten behoeve van uitbreiding en vestiging van ondernemingen, de huidige hoofdtaak van de Herstelbank, het middellange krediet een grote rol speelt. De Herstelbank, thans de Nationale Investeringsbank, heeft dus een bijdrage geleverd tot de aanpassing van het aanbod aan de gewijzigde behoeften op de kapitaalmarkt en heeft daarmee pionierswerkzaamheden verricht.

De vermindering van de winstmarge in het bedrijfsleven blijft een onderwerp van gedachtenwisseling, al komen daarbij nauwelijks meer nieuwe facetten naar voren. Uit de Memorie van Antwoord betreffende de algemene financiële beschouwingen is af te leiden, dat vergeleken bij schattingen in het vorige jaar op grond van de nieuwste gegevens het niet-looninkomen, waaronder de winsten in het bedrijfsleven het hoofdbestanddeel vormen, lager worden geraamd. Die lagere raming is zelfs cumulatief, nl. voor 1960 f. 60 mln., voor 1961 f. 850 mln. en voor 1962 f. 1.060 mln. minder dan oorspronkelijk was berekend. Nochtans stellen de statistici het absolute cijfer voor 1962 nog boven dat van 1961. De verlaging, die voor 1961 ten opzichte van 1960 gold, zou dus weer in haar tegendeel zijn verkeerd.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	27 dec. 1961	H. & L. 1962	9 nov. 1962	16 nov. 1962
Algemeen	410	431 — 295	320	331
Intern. concerns	566	594 — 384	423	443
Industrie	366	396 — 292	306	313
Scheepvaart	184	186 — 126	136	136
Banken	253	270 — 221	233	238
Handel enz.	160	171 — 129	137	140

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.			
Kon. Petroleum	f. 126,70	f. 143,60	f. 145,80
Philips G.B.	f. 246,10	f. 132,90	f. 140,50
Unilever	f. 189,70	f. 127,40	f. 134,20
Robeco	f. 252,50	f. 194	f. 200
Hoogovens, n.r.c.	776	495	535
A.K.U.	404 ^{3/4}	343	352
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	1.070	699	720
Zwanenberg-Organon	1.024	772 ^{1/2}	825
Interunie	f. 228	f. 174	f. 179
Amsterd. Bank	396	364 ^{3/4}	375

New York.

Dow Jones Industrials	731	616	631
-----------------------------	-----	-----	-----

Rentestand.

Langl. staatsobl. a)	4,12	4,33	4,32
Aand.: internationalen a)	2,83 b)		3,39
lokale a)	3,55		4,06
Disconto driemaands schatkist- papier	1 ^{1/4}	1 ^{1/4}	1 ^{1/4}

a) Bron: Veertiendaags beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

b) 19 december.

C. D. JONGMAN.

RECENTE PUBLIKATIES

Wallace C. Peterson: Income, Employment and Economic Growth. An intermediate text in aggregate analysis. W.W. Norton & Comp. Inc., New York 1962, 550 blz., \$ 6,95.

De auteur, hoogleraar aan de Universiteit van Nebraska, beoogt met dit handboek een uiteenzetting te geven van de fundamentele begrippen en theorieën van de moderne inkomens- en werkgelegenheidsanalyse. De drie delen van dit werk zijn getiteld: „The National Income”, „The Theory of Income and Employment” en „The Theory of Economic Growth”.

Het laatstgenoemde deel, waarin een aantal recente ontwikkelingen op het terrein van de economische groei worden behandeld, doet dit werk mede van relatief „oudere” handboeken onderscheiden. O.m. worden zowel de „Harrod-analyse” als de „Domar-analyse” van de economische groei uiteengezet.

Andere „nieuwe” elementen zijn recente macro-economische theorieën over de inkomensverdeling (een Keynesiaans model, Kaldor, Weintraub) en de relatief omvangrijke behandeling van de overheidssector.

John Michael Montias: Central planning in Poland. New Haven and London, Yale University Press 1962, 410 blz., \$ 7,50.

Voor een meer exacte, doch daarmee zeer uitgebreide, titel van zijn werk vermeldt de auteur in zijn voorwoord de volgende formulering: „Theoretical and Practical Problems in the Application of Central Economic Planning to Peoples' Poland with Special Reference to Industry, 1945-1961”. Belangwekkend is dat Montias in de jaren 1956-1961 veelvuldig Polen bezocht en daarbij direct contact had met Poolse economen en andere Poolse autoriteiten. Voor zijn boek verkreeg hij vooral medewerking van de Poolse plancommissie.

Na een uitvoerige inleiding tot theorie en praktijk van een centrale planning, volgt een overzicht van de feitelijke na-oorlogse ontwikkeling van de Poolse volkshuishouding, waarbij het zesjarenplan uitgebreid aan de orde komt. Hierna volgen zes hoofdstukken over organen en methoden van planning, het financiële systeem en over prijsvraagstukken. Voorts worden afzonderlijke hoofdstukken gewijd aan resp. de hervormingen tijdens het Gomulka-regime (sinds 1956) en de theoretische discussies van de Poolse economen, die de achtergrond vormen van deze hervormingen.

De tien hoofdstukken zijn als volgt getiteld: Planning in Theory and Practice - The Political Background, Economic Growth, and Inflation - Current Planning I: The Distribution of Producer Goods - Current Planning II: Employment, Wages and Synthetic Balances - Long-Term Planning and Investment Calculations - The Socialized Enterprise in the Centrally Planned Economy - The Origins and Development of the Price System - The Pricing of Producer Goods - The Polish Model: 1956-60 - Counterreforms.

Werner von Knorre: Zehn Jahre Rat für gegenseitige Wirtschaftshilfe (COMECON) des Sowjetblocks. Entwicklung und Ergebnisse der Tätigkeit 1949-1959. Holzner Verlag, Würzburg 1961, 86-blz., DM 10,80.

In de Westerse publiciteit wordt slechts weinig aandacht

besteed aan de COMECON. Vermoedelijk weten dan ook slechts enkele personen dat met deze naam de communistische organisatie van internationale economische samenwerking wordt aangeduid. Het lijkt overigens dat door deze organisatie in het mondiale krachtenveld een rol van enige importantie wordt vervuld.

De auteur komt met zijn beknopte uiteenzetting tegemoet aan hen, die belangstelling hebben voor een zakelijke behandeling van dit communistische verschijnsel. Aan de orde komen o.a. de politieke achtergronden, de juridische grondslagen, de organen, de coördinatie van de economische plannen, het krediet- en betalingsverkeer, de industriële en agrarische integratie en de samenwerking op de gebieden van buitenlandse handel, verkeer, elektriciteitsverzorging en technische vooruitgang.

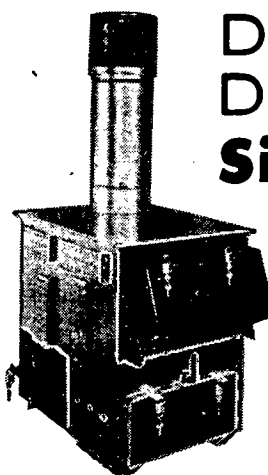
UITG.-MIJ. C. MISSET N.V. te DOETINCHEM

zoekt voor de advertentie-exploitatie van haar 32 vakbladen een

kracht met commerciële/organisatorische belangstelling en ervaring

om na een ruime inwerkperiode de functie van chef advertentie-exploitatie te vervullen.

Maximum-leeftijd 40 jaar.

DIT IS DE Silent Glow destroyer

een papier verbrandingsoven, voor het volledig vernietigen van:

- * vertr. en geheime papieren
- * acten
- * documenten
- * tekeningen
- * systeemkaarten
- * boeken
- * polissen
- * foto's enz. enz.

VRAAGT UITGEBREIDE FOLDER
importeur voor de Benelux

gebr. Geertjes NV
assen

Telefoon (05920) 4646

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart
Prof. J. Zijlstra.

★

Abonnementsprijs f 22,50;
fr. p. post f 23,60; voor stu-
denten f 19,—; fr. per post
f 20,10.

★

Abonnementen worden aan-
genomen door de boekhandel
en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM

Voor ons hoofdkantoor zoeken wij een functionaris,
die wij met een heel eigen taak willen belasten.
Wij hebben nl. behoefte aan een 30-40 jarige

ECONOOM (econ. drs.)

die in staat is om voorlichting te geven over actuele
economische vraagstukken, zowel aan bedrijfsleiding
als aan onze cliëntèle. Voorlichting over de stormachtige
ontwikkeling bij het midden- en kleinbedrijf, waarbij hij
zal moeten steunen op documentatiemateriaal en
research-werk. In deze research ten slotte, zal hij mede-
werking van anderen ondervinden.

Om elk misverstand te voorkomen: wij gaan scherp selectief te werk. De mede-
werker die wij zoeken, moet zich op papier vlot in 't Nederlands kunnen uitdrukken
en derhalve beschikken over een uitstekende taalbeheersing. Hij moet een goed
rapport kunnen samenstellen en een makkelijk leesbaar artikel kunnen schrijven.

Wanneer hij van dit werk een succes weet te maken,
kunnen we hem binnen een paar jaar de ook financieel
attractieve positie aanbieden van

CHEF van de afdeling voorlichting en documentatie

Wanneer u geïnteresseerd bent en wanneer u in de praktijk reeds hebt bewezen dat
u over kwaliteiten in deze richting beschikt, willen wij graag met u praten. Schrijft
ons dan vertrouwelijk en richt uw brief aan de afdeling Personeelszaken van de
NEDERLANDSCHE MIDDENSTANDSBANK N.V.

Herengracht 580 te Amsterdam

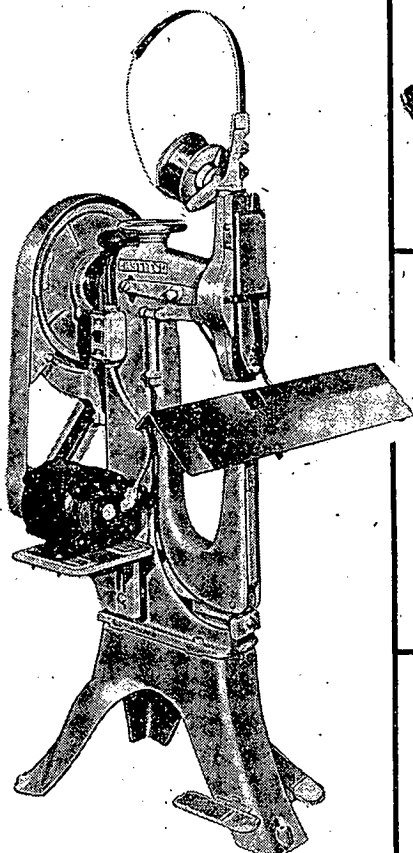

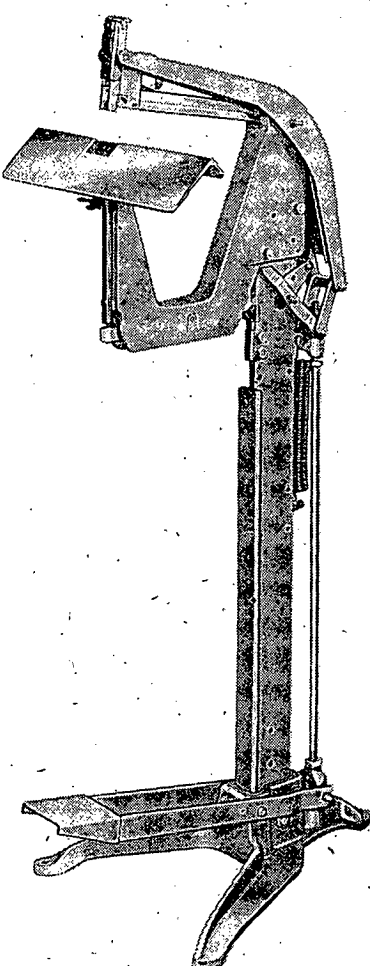
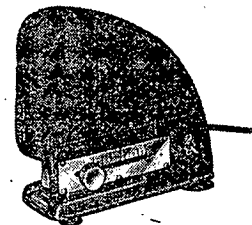
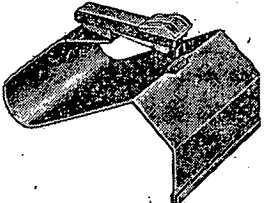
JONG ECONOOM

leest U dikwijls in E.-S.B., wat bewijst dat dit blad er steeds voor
zorgt dat de juiste mensen worden aangetrokken. Schakel bij vacatures
in leidende functies dus steeds E.-S.B. in: in praktisch elk groot bedrijf
wordt het veelvuldig gelezen.

Advertentie-opdrachten te richten aan:
ADVERTENTIE-AFDELING E.-S.B., POSTBUS 42, SCHIEDAM, TELEFOON (0 10) 6 93 00

**Voor het hechten van blocs, brochures en tijdschriften
voor kleine of voor grote oplagen**

heeft BOSTITCH de meest geschikte hechtmachine

 <p>BOSTITCH No. 7 de bedrijfszekere elektrische draadhechtmachine voor grote hoeveelheden hechtwerk tot 22 mm dikte. In een oogwenk om te zetten van vlak- tot zadelhechting.</p>	 <p>BOSTITCH 1/2CRL is een hand-hechtapparaat met een groot doordringingsvermogen voor bloc-hechting tot 12 mm.</p>	 <p>BOSTITCH EHFS is een uitermate praktische machine voor vlak- en zadelhechting. Ideale machine voor b.v. huisdrukkerijen. Werkt met voorgedrukte hechtlieden, maximale hecht-dikte ca. 10 mm.</p>
 <p>BOSTITCH Bostomatic, het elektrische hechtapparaat met micro-switch. Speciaal geschikt voor kantoren, waar grote hoeveelheden circulaire, folders enz. voor b.v. direct mail campagnes gehecht moeten worden.</p>	 <p>BOSTITCH B-8 Zadelhechtmachine voor kantoorgebruik, waarmede met gemak brochures van ruim 100 pagina's nauwkeurig in de rug gehecht kunnen worden.</p>	

BOSTITCH, INC., U.S.A.

Geautoriseerd Vertegenwoordiger

DEKKER-VERPAKKING N.V.

W. Fenengastraat 21, Amsterdam

Tel. 59765 (4 lijnen)

hechten beter—hechten sneller

BOSTITCH
hechtmachines en hechtlieden

*wettig gedeponerd

EERSTE NEDERLANDSCHE

PENSIOENREGELINGEN

**RISICO-HERVERZEKERING
VAN PENSIOENFONDSEN**

BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN
JOHAN DE WITTLAAN 50 'S-GRAVENHAGE
POSTADRES: POSTBUS 5 TEL. (070) 5143 51

drukwerk binnen 't uur gereed

Formulieren, prijslijsten, briefpapier, folders enz. drukt u in eigen bedrijf in iedere gewenste kleur en hoeveelheid. Geen opslagruimte en geen verspilling bij wijzigingen. Voor snel drukwerk een A·B·DICK kantoordrukmaschine. Zeer eenvoudige bediening. Volledige instructie.

Vrijblijvend
informatie.

Vrijblijvend
demonstratie

A·B·DICK · HOLLAND N.V.
OUDENOORD 111/117 · UTRECHT TEL. 030-22441 · POSTBUS 184

GEMEENTE BREDA

Bij de sociografische dienst van de gemeente Breda kan geplaatst worden

een medewerker

van academisch of daarmee gelijk te stellen niveau. Ruime ervaring in het stedenbouwkundig onderzoek is vereist. Hij dient de dagelijkse leiding van het onderzoek op zich te kunnen nemen en moet de sociograaf bij ontstentenis kunnen vervangen.

Salaris afhankelijk van bekwaamheid; maximum salaris f. 1.070,— per maand, exclusief a.o.w.- en huurcompensatie.

Sollicitaties binnen 14 dagen na het verschijnen van dit blad te zenden aan de directeur van openbare werken, Wilhelminapark 27, Breda.

NAAMLOZE VENNOOTSCHAP

KOUDIJS' VOEDERFABRIEKEN B.K. (BARNEVELDSE KIP)

gevestigd te 's-Hertogenbosch

UITGIFTE van

nominaal f 3.000.000,- 4 $\frac{3}{4}$ pct. in aandelen en/of
niet-royeerbare certificaten van aandelen converteerbare obligaties,
in stukken groot nominaal f 500,- aan toonder.

Ondergetekende bericht, dat zij de inschrijving op bovengenoemde obligaties, uitsluitend voor houders van claimbewijzen, openstelt op:

DONDERDAG 29 NOVEMBER 1962,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

bij haar kantoren te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en 's-Hertogenbosch,

tot de koers van 100 pct.,

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 19 november 1962.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn verkrijgbaar bij de kantoren van inschrijving.

NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.

Amsterdam, 19 november 1962.

CENTRAAL BEHEER

Instelling van onderlinge VERENIGINGEN voor
VERZEKERING EN DIENSTVERLENING
ten behoeve van het bedrijfsleven.

PENSIOEN-RISICO:

collectieve ouderdoms-, wedu-
wen-, wezen- en invaliditeits-
verzekering.

BRAND-RISICO:

brand- en bedrijfsschadeverze-
kering van industriële en andere
objecten.

MOLEST-RISICO:

verzekering tegen oorlogsscha-
de, stormschade en andere risi-
co's.

VERVOER-RISICO:

transportverzekering van goe-
derenzendingen in binnen- en
buitenland.

WET-RISICO:

bedrijfs-w.a.-verzekering, motor-
rijtuigverzekering, ongevallen-
verzekering voor inzittenden van
automobielen.

**VERENIGING
VOOR CENTRALE
ELEKTRONISCHE
ADMINISTRATIE
(C.E.A.):**

loon-, voorraad-, debiteurenad-
ministratie, facturering enz. met
behulp van elektronische appa-
ratuur.

Geniet de voordelen van aansluiting bij deze
verenigingen.

*Onderling
kosten
dragen
betekent
kosten
besparen*

CENTRAAL
C.B.
BEHEER

BOS EN LOMMERPLANTSOEN 1 AMSTERDAM-W. TEL. 134971 • POSTBUS 8400